

ANDRZEJ MATCZAK*, EUGENIUSZ RYDZ**

*UNIwersytet Łódzki, **Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku

PROBLEMY DEMOGRAFICZNE USTKI ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM OKRESU ZMIAN USTROJOWYCH

ZARYS TREŚCI. W artykule przedstawiono przemiany demograficzne Ustki w kontekście koncepcji transformacji demograficznej i ruchliwości przestrzennej ludności W. Zelinsky'ego. W świetle przeprowadzonych badań stwierdzono, że aktualna struktura płci i wieku mieszkańców Ustki jest nadal korzystna z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.

SŁOWA KLUCZOWE: Ustka, struktura płci i wieku ludności, migracja.

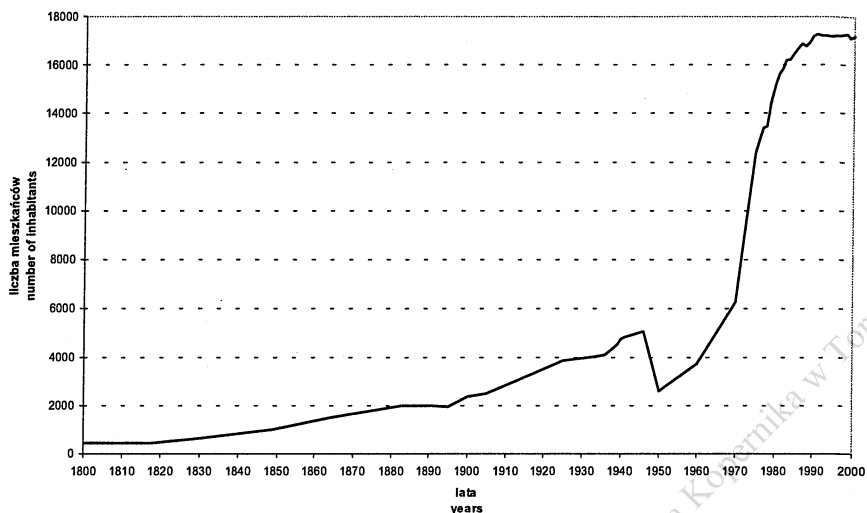
Szybki rozwój ludnościowy miast w Polsce przypada na lata 1950–1990. W okresie tym wysoką dynamiką wzrostu liczby ludności charakteryzowały się miasta duże (powyżej 200 tys. mieszkańców) i średnie (50–100 tys. mieszkańców). Miasta o liczbie mieszkańców 10–20 tys. (do których obecnie należy Ustka) charakteryzowała podobnie wysoka dynamika wzrostu liczby ludności co miasta duże i średnie, ale tylko do 1970 r., po czym wzrost ten został wyraźnie spowolniony. W latach 90. XX wieku wraz ze zmianą systemu społeczno-gospodarczego nastąpiła stagnacja w rozwoju ludnościowym miast w Polsce. Przyczyn tego stanu rzeczy jest wiele. Wydaje się, że najpoważniejsze z nich związane są z zachodzącymi w Polsce przemianami społecznymi i gospodarczymi, które silnie oddziałują na ruch naturalny i migracyjny ludności. Zatem obecną sytuację w rozwoju demograficznym miast w Polsce należy postrzegać jako pewną prawidłowość, której próbą opisanie jest m.in. koncepcja transformacji demograficznej i ruchliwości przestrzennej ludności W. Zelinsky'ego (Jerzyński, 1998).

Autorzy, uznając doniosłą rolę koncepcji transformacji demograficznej i ruchliwości przestrzennej ludności w badaniach geograficznych, podejmują na przykładzie Ustki próbę analizy dynamiki rzeczywistego wzrostu liczby ludności z uwzględnieniem elementów ją kształtujących w postaci ruchu naturalnego i migracyjnego oraz jej struktury demograficznej i przestrzennej.

WYNIKI BADAŃ

Ustka po raz pierwszy pojawia się w dokumentach w XIV wieku jako osada portowa miasta Słupska. Taki stan prawny trwał do 1831 roku, w którym port przejęło państwo pruskie, i 1900 roku, kiedy miasto Słupsk ostatecznie utraciło prawo własności do Ustki. Wtedy nadano samodzielność administracyjną gminie Ustka. Prawa miejskie otrzymała Ustka w marcu 1935 roku. Do XIX wieku Ustkę zamieszkiwało nie więcej niż 500 osób. Dopiero w latach dwudziestych XIX wieku liczba mieszkańców Ustki wyraźnie przekroczyła 500 osób, a od 1831 roku systematycznie wzrastała liczba ludności. Tuż przed pierwszą wojną światową Ustkę zamieszkiwało blisko 3 tys. osób. W XIX wieku nastąpił prawie sześciokrotny wzrost liczby mieszkańców Ustki. Po zakończeniu pierwszej wojny światowej nastąpiła bardzo korzystna okoliczność do wzrostu demograficznego miasta. Po 1918 roku osiedliło się w niej wielu optantów z byłych Prus Zachodnich i Wielkopolski odzyskanych po pierwszej wojnie światowej przez Polskę. Na początku lat trzydziestych XX wieku Ustkę zamieszkiwało 4 tys. osób. Liczba mieszkańców Ustki rosła niemal do zakończenia drugiej wojny światowej i przekroczyła 5 tys. osób. Ucieczka, a następnie wysiedlenie ludności niemieckiej i zasiedlenie Ustki ludnością polską spowodowało w 1946 roku spadek liczby mieszkańców do 2,6 tys. osób. Od tego momentu trwał szybki i nieprzerwany wzrost liczby ludności miasta do 17,2 tys. osób w 1990 roku. W okresie 45 lat drugiej połowy XX wieku (za Polski Ludowej) ludność Ustki wzrosła blisko siedmiokrotnie. Zahamowanie przyrostu liczby ludności, a następnie jej stagnacja na poziomie 17,2 tys. mieszkańców nastąpiła w latach 90. (rys. 1). Rozpatrując rozwój demograficzny Ustki w latach 1800–2000 można stwierdzić, że opisuje go krzywa S – kształtna.

© Rozmieszczenie ludności w przestrzeni miejskiej Ustki jest nierównomierne (rys. 2). Wskaźnik koncentracji uzyskuje wartość rzędu $\eta = 0,73$. Generalnie ludność skupia się w śródmieściu i w otaczających je osiedlach mieszkaniowych i turystycznym. Ten obszar miasta zajmuje zaledwie 21,2% jego powierzchni, ale koncentruje 81,7% ludności. Pozostała ludność miejska Ustki zamieszkuje jej peryferyjne dzielnice. Gęstość zaludnienia waha się od 28,6 osób na 1 km² do 17,8 tys. osób na 1 km². Najniższa jest w osiedlach peryferyjnych, a najwyższa w centralnych (tab. 1).

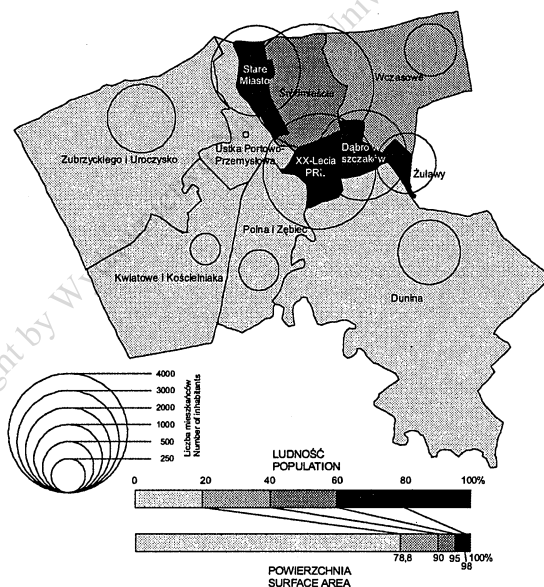

Rys. 1. Wzrost liczby mieszkańców Ustki w latach 1800–2000

Źródło: Lindmajer J. i in. 1985, dane WUS w Słupsku.

Fig. 1. Increase of number of inhabitants at Ustka during the years 1800–2000

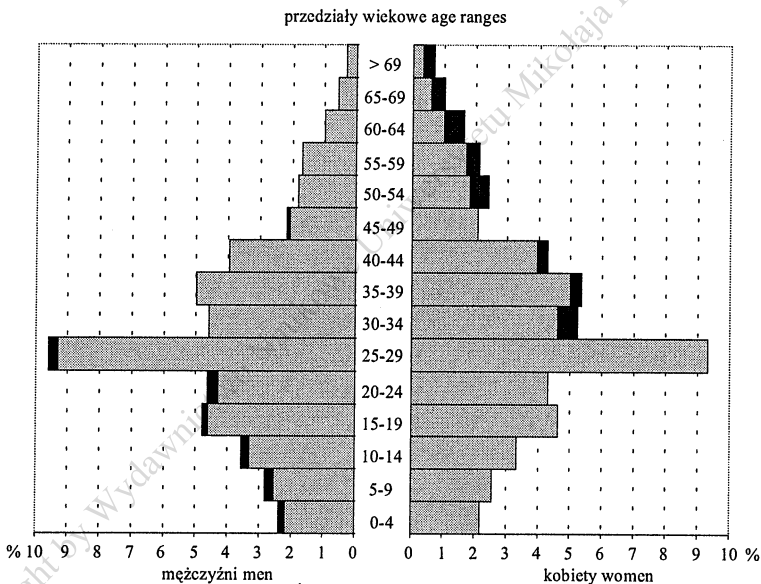
Source: Data from the County Statistical Office (WUS) in Słupsk.

Rys. 2. Mapa koncentracji ludności na obszarze Ustka w 2000 r. (diagramem kołowym pokazano liczbę ludności)

Fig. 2. Map of population concentration on the area of Ustka in 2000 (colour diagrams show the number of population)

Ludność Ustki ma korzystną strukturę płci. Wskaźnik feminizacji wynosił zaledwie 104,5 kobiet na 100 mężczyzn, a jego zróżnicowanie w poszczególnych osiedlach miasta wahało się od 94,7 do 119,8. Społeczeństwo Ustki jest młode (tab. 2). Mediana jego wieku wynosi 30,4 lat (I kwartył osiąga 20,5 lat, a III 44 lata) Udział dzieci i młodzieży do 19 roku życia włącznie wynosił 26,2% (rys. 3). Bardzo duży udział miały roczniki w wieku zdolności do pracy, który nieco przekraczał 2/3 ogółu mieszkańców Ustki (z dominującym udziałem osób w wieku 20–29 lat, który wyniósł 27,8%). Natomiast niski udział wśród mieszkańców Ustki miały osoby w zaawansowanym wieku, 60 i więcej lat. W młodszych grupach wieku (do 30 roku życia) przewagę mieli mężczyźni, natomiast po 30 roku życia systematycznie wzrastała przewaga kobiet. Poziom zróżnicowania struktury wieku mieszkańców Ustki między poszczególnymi osiedlami wykazywał umiarkowany stopień, a obliczony współczynnik zmienności wahał się od 21,5% do 38,9% wartości mediany.

Rys. 3. Struktura płci i wieku mieszkańców Ustki w 2000 r.

Fig. 3. Structure of sex and age of inhabitants in Ustka in 2000

W zwiększaniu liczby ludności małych miast zawsze istotną rolę odgrywał przyrost naturalny. Tak było i jest również w przypadku Ustki. W okresie 1975–2000 przyrost naturalny dostarczył miastu 3562 nowych mieszkańców, natomiast migracyjny 2272. Zatem, w okresie ostatniego ćwierćwiecza XX wieku dla wzrostu ludnościowego Ustki większe, o mniej więcej 1/3, znaczenie miał przyrost naturalny aniżeli migracyjny. Jednak relacje pomiędzy przyrostem na-

turalnym a migracyjnym kształtowały się odmiennie w poszczególnych dekadach analizowanych lat 1975–2000 (rys. 4). W latach 70. o tempie wzrostu liczby ludności Ustki decydowało wysokie, dodatnie saldo migracji (1711 osób), które znacząco przewyższało wielkość pochodzącą z przyrostu naturalnego (1282 osoby). Poczynając jednak od lat 80. o wzroście liczby ludności Ustki decyduje przyrost naturalny. Wówczas dostarczył on miastu 1638 nowych mieszkańców, a przyrost migracyjny tylko 561. Z kolei w latach 90. miasto opuściło znacznie więcej osób aniżeli do niego przyjechało, skutkiem czego malejący przyrost naturalny (642 osoby) dodatkowo pomniejszany był przez ujemne saldo migracji (–317 osób). W efekcie spowodowało to w latach 90. stagnację w rozwoju liczby mieszkańców Ustki.

Tabela 1. Liczba ludności w jednostkach urbanistycznych Ustki w 2000 roku

Table 1. Number of population in urban units of Ustka in 2000

Jednostka urbanistyczna Urban unit	Powierzchnia w km ² Surface area in km ²	Liczba mieszkańców Number of inhabitants			Gęstość zaludnienia w osobach na 1 km ² Population density in persons per 1 km ²	Wskaźnik feminizacji Feminisation index
		ogółem total	mężczyźni men	kobiety women		
Zubrzyckiego i Uroczysko	2,05	1 359	686	673	658,5	98,1
Ustka portowo-przemysłowa	0,42	12	6	6	28,6	100,0
Stare miasto	0,20	2 244	1 084	1 160	11 220,0	107,0
Śródmieście	0,52	4 282	2 064	2 218	8 234,6	107,5
Wczasowe	1,03	754	358	396	732,0	110,6
Kwiatowa i Kościelniaka	1,40	257	132	125	183,6	94,7
Polna i Zębiec	0,75	411	187	224	548,0	119,8
XX-lecia PRL	0,20	3 563	1 757	1 806	17 815,0	102,8
Dąbrowszczaków	0,13	2 193	1 088	1 105	16 869,2	101,6
Żuławy	0,06	959	457	502	15 983,3	109,8
Dunina	3,38	1 096	557	539	324,3	96,8
Ogółem Total	10,14	17 130	8 376	8 754	1 689,3	104,5

Źródło: Obliczono na podstawie danych z PESEL.

Source: Counted on the basis of personal identification numbers (PESEL).

W latach 1975–2000 obserwowano w Ustce wyraźną tendencję spadkową w zakresie liczby urodzeń. Natomiast poziom zgonów w tych latach wykazywał powolną tendencję wzrostową. Skutkiem tego był stopniowo malejący przyrost naturalny (tab. 3). W 1975 r. przyrost naturalny w Ustce osiągnął wartość 18,3%. Rok ten charakteryzował się wysokim wskaźnikiem urodzeń (22,8‰) i niskim wskaźnikiem zgonów (4,5‰). Do 1982 roku poziom wskaźników urodzeń i zgo-

nów, pomimo pewnych wahań, utrzymywał się na poziomie odpowiednio 20–22‰ i 5–6‰. Dopiero po 1982 roku nastąpiło radykalne obniżenie wielkości wskaźnika urodzeń do poziomu 11,2‰ w 1989 r., które następnie było kontynuowane w latach 90. i osiągnęło wielkość 8,1‰ w 1999 r. Inaczej zachowywała się wielkość wskaźnika zgonów. Do 1989 r. oscylował on w granicach 4–6‰ i dopiero od 1990 r. jego wielkość podniosła się do 6–8‰. Skutkiem omówionych trendów w zakresie urodzeń i zgonów był spadek wielkości wskaźnika przyrostu naturalnego do poziomu 1,4‰ w 2000 r. W najbliższej przyszłości, biorąc pod uwagę zrównoważoną strukturę płci i stosunkowo duży udział młodej ludności, należy sądzić, że poziom przyrostu naturalnego będzie miał niewielką tendencję wzrostową. Jednak nie należy oczekiwać, aby w zakresie reprodukcji ludności Ustki nastąpiły pozytywne zmiany o bardziej radykalnym charakterze.

Tabela 2. Miary statystyczne charakteryzujące zróżnicowanie struktury wieku mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych Ustki w 2000 r.

Table 2. Statistical values characterising the differentiation in the structure of the inhabitants' age in the different urban units of Ustka in 2000

Nazwa jednostki urbanistycznej Name of the urban unit	I kwartył I quartile	Mediana Median	III kwartył III quartile	Moda Mode	Odchylenie ćwiartkowe Q Quartile deviation Q	Współczynnik zmienności $V_{(x)}$ Variation index $V_{(x)}$
Śródmieście	20,42	30,33	44,02	31,72	11,80	38,90
Stare miasto	19,74	29,89	39,26	32,10	9,76	32,65
Osiedle XX-lecia PRL	24,59	30,87	44,41	31,24	9,91	32,10
Żuławy	20,71	29,76	39,11	35,64	9,20	30,91
Dąbrowszczaków	24,46	30,59	44,18	30,85	9,86	32,23
Osiedle wczasowe	25,08	34,53	49,34	31,48	12,13	35,13
Dunina	20,67	30,69	44,29	31,67	11,81	38,48
Zubrzyckiego i Uroczysko	19,64	29,83	39,16	32,46	6,41	21,49
Kwiatowa i Kościelniaka	20,05	29,86	39,14	31,73	9,54	31,95
Polna i Zębiec	19,09	29,66	34,45	31,87	7,68	25,89
Ustka	20,55	30,37	44,04	31,62	11,74	38,65

Źródło: Obliczono na podstawie danych z PESEL.

Source: Counted on the basis of personal identification numbers (PESEL).

W pierwszej połowie lat 70. (1971–1975) obrót migracyjny wyniósł prawie 4,2 tys. osób (Bownik, Rydz, 1978), a jego średnioroczny przyrost osiągnął 836 osób. W kolejnym pięcioleciu (1976–1980) wystąpiły dalsze tendencje wzrostowe i obrót migracyjny Ustki osiągnął poziom bliski 6 tys., a średnioroczny przyrost wyniósł 1,2 tys. osób. W 1975 r. obrót migracyjny wyniósł 726 osób,

natomiast cztery lata później osiągnął wartość ponad dwukrotnie wyższą i kształtował się na poziomie 1554 osób. W 1979 roku do Ustki przybyło 1 118 osób, zaś wyjechało na stałe tylko 436 osób.

Tabela 3. Przyrost naturalny ludności Ustki w latach 1976–1999 i jego elementy składowe (urodzenia i zgony)

Table 3. Natural increment of population in Ustka in the years 1976–1999 and its components (births and deaths)

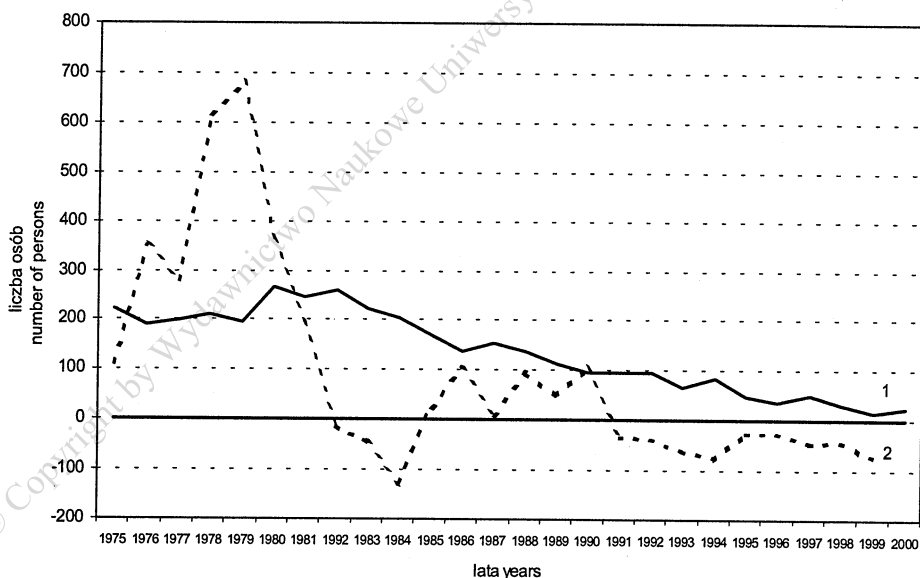
Lata Years	Liczba urodzeń Number of births	Liczba zgonów Number of deaths	Przyrost naturalny Natural increment
1976 – 1980			
Ogółem – Total	1 421	362	1 059
Średnia roczna – Annual mean	284,2	72,4	211,8
1981 – 1985			
Ogółem – Total	1 520	422	1 098
Średnia roczna – Annual mean	304	84,4	219,6
1986 – 1990			
Ogółem – Total	1 108	472	636
Średnia roczna – Annual mean	221,6	94,4	127,2
1991 – 1995			
Ogółem – Total	955	567	388
Średnia roczna – Annual mean	191	113,4	77,6
1996 – 1999			
Ogółem – Total	655	522	133
Średnia roczna – Annual mean	163,8	130,5	33,3

Źródło: Obliczono na podstawie danych WUS w Słupsku.

Source: Counted on the basis of data from the County Statistical Office (WUS) in Słupsk.

W efekcie saldo migracji było dodatnie i wyniosło 682 osoby. W całym analizowanym okresie 1971–1999 była to najwyższa wielkość obrotu, napływu i dodatniego salda migracyjnego. Nie tylko we wcześniejszych latach 70., ale i w całym późniejszym okresie do końca lat 90. sytuacja taka już nie wystąpiła. Przede wszystkim zadecydowała o tym w 1979 r. duża liczba osób biorących udział w napływie migracyjnym. W kolejnych pięcioleciach nastąpiło poważne zmniejszenie wielkości obrotu, napływu i salda migracyjnego. Początkowo, w latach 1981–1985 wielkość obrotu migracyjnego zmalała o nieco ponad 2 tys., a w kolejnych okresach pięcioletnich następował systematyczny spadek o mniej więcej 600–800 osób. Większe, aniżeli w przypadku obrotu, tempo spadku charakteryzowało po 1980 roku wielkość napływu migracyjnego, w którym zaznaczyły się dwa wyraźne progi. Pierwszy w latach 1981–1985, kiedy napływ migracyjny nie osiągnął nawet połowy swojej wielkości z poprzedniego okresu 1976–1980, i drugi w latach 1991–1995, kiedy ponownie zmalał o blisko połowę w stosunku do pięciolecia 1986–1990. Zupełnie inaczej w analizowanym

okresie 1971–1999 zachowywał się odpływ migracyjny. Początkowo, przez trzy kolejne pięciolecia, następował jego powolny wzrost, z 1302 osób w latach 1971–1975 do 1935 osób w 1981–1985. Wielkość odpływu w porównaniu z napływem migracyjnym w latach 1971–1985 nie była zatem duża, wskutek tego miasto w wyniku ruchu migracyjnego pozyskało w tym okresie netto 3890 nowych mieszkańców. Od początku drugiej połowy lat 80. następuje również spadek wielkości odpływu migracyjnego, ale jego dynamika jest o wiele wolniejsza w przypadku napływu migracyjnego. Omówione trendy w zakresie napływu i odpływu migracyjnego drastycznie zmniejszyły wielkość i kierunek salda migracji. Jeszcze w latach 1986–1990 Ustka miała dodatnie saldo migracji rzędu 360 osób. Natomiast lata 90. przyniosły miastu migracyjny ubytek ludności na poziomie 322 osób. Wydaje się, że poszukując przyczyn wyjaśniających omówione trendy w ruchu migracyjnym Ustki za lata 1971–1999 nie można ograniczać się do trudnej sytuacji politycznej z okresu 1981–1985, a zwłaszcza gospodarczej lat 90., kiedy nastąpiło załamanie lokalnego rynku pracy i pogorszenie warunków mieszkaniowych, lecz – mając je oczywiście na uwadze – poszukiwać ich w bardziej ogólnych prawidłowościach opisujących procesy modernizacji społecznej.

Rys. 4. Relacje pomiędzy wielkością przyrostu naturalnego i migracyjnego w Ustce
1 – przyrost naturalny, 2 – saldo migracji

Fig. 4. Relation between the values of natural increment and migration in Ustka
1 – natural increment, 2 – migration balance

Tabela 4. Ruch migracyjny ludności w Ustce w latach 1971–1999

Table 4. Migration movement of population in Ustka in the years 1971–1999

Lata Years	Obrót migracyjny Migrational rotation	Napływ migracyjny Migrational inflow	Odływ migracyjny Migrational outflow	Saldo migracji Migrational balance
1971 – 1975				
Ogółem – Total	4 180	2 878	1 302	1 576
Średnia roczna – Annual mean	836	576,6	260,4	315,2
1976 – 1980				
Ogółem – Total	5 953	4 118	1 835	2 283
Średnia roczna – Annual mean	1 190,6	823,6	367	456,6
1981 – 1985				
Ogółem – Total	3 892	1 966	1 935	31
Średnia roczna – Annual mean	778,4	393,2	387	6,2
1986 – 1990				
Ogółem – Total	3 254	1 807	1 447	360
Średnia roczna – Annual mean	650,8	361,4	289,4	72
1991 – 1995				
Ogółem – Total	2 420	1 093	1 327	–234
Średnia roczna – Annual mean	484	218,6	265,4	–46,8
1996 – 1999				
Ogółem – Total	1 864	838	1 026	–188
Średnia roczna – Annual mean	466	209,5	256,5	–47

Źródło: Obliczono na podstawie danych WUS w Słupsku.

Source: Counted on the basis of data from the County Statistical Office (WUS) in Słupsk.

Analiza relacji występujących w obrocie migracyjnym Ustki pomiędzy miastem i wsią w latach 1971–1999 wskazuje na występowanie w tym zakresie stałej tendencji. Otóż udział miast w obrocie migracyjnym Ustki, niemal we wszystkich analizowanych latach, był wyższy aniżeli wsi. Miał on też tendencję do pogłębiania się w badanym okresie. Początkowo, w latach 1971–1975 relacje w wielkości obrotu migracyjnego Ustki pomiędzy miastami i wsiami były prawie zrównoważone, wymiana migracyjna ze wsiami stanowiła 96,6% analogicznej wymiany z miastami. Jednak w miarę upływu lat w wymianie migracyjnej Ustki coraz większy udział uzyskiwały miasta. W okresie 1986–1990 obrót migracyjny Ustki ze wsiami stanowił zaledwie połowę (50,5%) analogicznego obrotu z miastami. W latach 90. udział wymiany migracyjnej Ustki ze wsiami ustabilizował się na poziomie około 2/3 wielkości obrotu z miastami. Omówione relacje w obrocie migracyjnym Ustki pomiędzy miastem i wsią były przede wszystkim wynikiem dominującego odpływu migracyjnego z Ustki do miast, natomiast niewielkiego na wieś. Saldo ruchu migracyjnego Ustki ze wsiami było prawie do połowy lat 90. zawsze dodatnie. Dopiero w ostatnich latach saldo to jest ujemne, ale o niedużej wielkości (rzędu 140 osób). To ze wsi, do niedawna, Ustka pozyskiwała znaczącą część swoich mieszkańców (3848 osób). Saldo ru-

chu migracyjnego Ustki z miastami było w analizowanym okresie 1971–1999 w zasadzie zrównoważone (dodatni bilans wymiany osiągnął zaledwie 73 osoby). Jednak o ile w latach 70. Ustka pozyskała z innych miast netto 775 osób, to w latach 80. i 90. na ich rzecz straciła 702 osoby.

Tabela 5. Relacje pomiędzy miastem i wsią w migracjach Ustki w latach 1971–1999

Table 5. Relation between urban and rural migration in Ustka in 1971–1999

Lata Years	Obrót migracyjny Migrational rotation		Napływ migracyjny Migrational inflow		Odpływ migracyjny Migrational outflow		Saldo migracji Migrational balance	
	miasto urban	wieś rural	miasto urban	wieś rural	miasto urban	wieś rural	miasto urban	wieś rural
1971–1975	2 124	2 053	1 138	1 737	986	316	152	1 421
1976–1980	3 303	2 638	1 963	2 151	1 340	486	623	1 664
1981–1985	2 333	1 530	1 024	946	1 309	584	–285	362
1986–1990	2 076	1 048	1 083	727	993	326	90	401
1991–1995	1 570	965	603	441	967	524	–364	–83
1996–1999	1 111	707	484	325	627	382	–143	–57

Źródło: Obliczono na podstawie danych WUS w Słupsku.

Source: Counted on the basis of data from the County Statistical Office (WUS) in Słupsk.

Szczegółowa inwentaryzacja przeprowadzona na podstawie kart zameldowań i wymeldowań w Ustce za lata 1995–1999 wskazuje, że napływająca do Ustki ludność charakteryzowała się względnie zrównoważoną strukturą płci i stosunkowo młodym wiekiem. W napływie nieco ponad 1/4 udziału miały dzieci i młodzież. Dalsze 30,2% przypadało na osoby w wieku 20–29 lat. Najliczniej były reprezentowane osoby z grupy wieku 30–59 lat, które stanowiły 35%. Udział migrantów w wieku emerytalnym był zaskakująco wysoki i wynosił prawie 10%. Można zatem sądzić, że rośnie liczba emerytów, którzy osiedlają się w Ustce ze względu na korzystne warunki przyrodnicze. Struktura wieku ludności napływającej do Ustki w drugiej połowie lat 90. była odmienna od struktury wieku migrantów z pierwszej połowy lat 70., która była wyraźnie młodsza; na dzieci i młodzież przypadało wtedy 30,3%, dorosłych w wieku 20–29 lat 35,8% oraz w grupie 30–59 lat 30,1%, a na emerytów zaledwie 3,8%. Zatem w okresie 1971–1999 struktura osób napływających do Ustki wyraźnie się postarzała. Wśród ludności napływającej do Ustki w latach 1995–1999 najwięcej osób miało wykształcenie średnie (32,7%) i zasadnicze zawodowe (27,6%). Dość duży odsetek stanowiły także osoby z wykształceniem pomaturalnym (6,8%) i wyższym (13,6%). Generalnie wyższym poziomem wykształcenia wśród migrujących legitymowały się kobiety. Pod względem struktury zawodowej Ustka zdecydowa-

nie przyjmuje osoby związane z usługami handlowymi, turystycznymi, oświatowymi oraz żołnierzy zawodowych. Od pewnego czasu obserwuje się niepokojące zjawisko wzrostu liczby bezrobotnych wśród ludności napływającej. O ile w 1995 r. bezrobotni stanowili 20,6% ogółu napływu, to w 1999 r. już 25,3%.

W odpływie migracyjnym w latach 1995–1999 dominowały osoby w wieku 20–34 lata, które stanowiły 57,3% ogółu wyjeżdżających. W tej grupie emigrantów zaznaczyła się przewaga kobiet (51,4%) nad mężczyznami (48,6%). Mniejszy udział w wielkości odpływu migracyjnego miały osoby w wieku 35–44 i 45–49 lat, które stanowiły odpowiednio 17,5% i 10,4% emigrantów. Niewielki już udział w odpływie migracyjnym przypadł na emerytów (8,4%), wśród których przeważały kobiety oraz na dzieci i młodzież (6,5%). Przedstawiona struktura wieku osób emigrujących z Ustki w drugiej połowie lat 90. znacznie różniła się od tych, którzy emigrowali w pierwszej połowie lat 70. Emigranci z lat 70. byli generalnie młodszy od tych z lat 90.; wśród nich dzieci i młodzież stanowiły 21,2% udziału, dorośli w wieku 20–29 lat 37,7%, 30–59 lat 30,3%, emeryci 10,8%. Populacja biorąca udział zarówno w napływie, jak i odpływie migracyjnym w miarę upływu lat starzeje się.

Tabela 6. Wymiana migracyjna Ustki z zagranicą w latach 1976–1999

Table 6. International migration in Ustka in 1976–1999

Lata Years	Obrót migracyjny Migrational rotation	Napływ migracyjny Migrational inflow	Odpływ migracyjny Migrational outflow	Saldo migracji Migrational balance
1976–1980	12	4	8	–4
1981–1985	62	1	61	–60
1986–1990	39	2	37	–35
1991–1995	40	23	17	6
1996–1999	52	32	20	12

Źródło: Obliczono na podstawie danych WUS w Słupsku.

Source: Counted on the basis of data from the County Statistical Office (WUS) in Słupsk.

Nowym zjawiskiem w migracji, które w stosunkowo dużej skali pojawiło się właściwie dopiero w latach 80., są wyjazdy i przyjazdy z zagranicy (tab. 6). Wymiana migracyjna z zagranicą wykazywała wysoką dynamikę wzrostu. W okresie 1975–1999 migracje zagraniczne powiększyły się parokrotnie. W tym aż 70% przypadło na wyjazdy za granicę. Zatem emigracja za granicę była zdecydowanie wyższa niż imigracja. Dotyczyło to jednak lat 80., kiedy ujemna wielkość salda migracyjnego osiągnęła 95 osób. Natomiast w latach 90. saldo obrotu migracyjnego z zagranicą było dodatnie i osiągnęło 18 osób. W okresie 1995–1999 całkowity obrót migracyjny z zagranicą wyniósł 78 osób, które reprezen-

towały dwanaście państw, w tym dziewięć europejskich i trzy pozaeuropejskie. Najwyższy udział w zagranicznej wymianie migracyjnej miały Niemcy, które koncentrowały 40% obrotu migracyjnego Ustki z zagranicą.

W układzie przestrzennym największe znaczenie miały migracje regionalne. Regionalny obrót migracyjny (w granicach byłego województwa śląskiego zajmującego 2,4% obszaru Polski) stanowił aż 57,3% całej wielkości analizowanych migracji w latach 1995–1999. Udział pozostałych części kraju w obrocie migracyjnym wyniósł 39,7%, a zagranicy 3%. W migracjach regionalnych obserwowano znaczne różnice w udziałach pomiędzy napływem i odpływem migracyjnym. W napływie udział regionu sięgał 63,4%, natomiast w odpływie tylko 52,2%. Relacje pomiędzy krajowym napływem i odpływem migracyjnym były jeszcze silniej zróżnicowane, a ich udziały wynosiły odpowiednio: 32,3% i 45,9%. Również dość duża nierównowaga wystąpiła pomiędzy napływem i odpływem za granicę, których udziały wynosiły odpowiednio: 4,3% i 1,9% (tab. 7). Porównanie wielkości udziału regionalnych migracji w całym ruchu migracyjnym Ustki w latach 1995–1999 z latami 1971–1975 jest trudne, bowiem w obu okresach inna była wielkość regionu (dawne województwo koszalińskie) i migracji, jednak można wnioskować o rosnącym znaczeniu najbliższego regionu w wymianie migracyjnej.

Tabela 7. Kierunki migracji w okresie 1995–1999

Table 7. Migrational directions during the period 1995–1999

Obszar Area	Obrót migracyjny Migrational rotation	Napływ migracyjny Migrational inflow	Odpływ migracyjny Migrational outflow	Saldo migracji Migrational balance
Region – Region	1 344	676	668	8
Kraj – National	932	344	588	–244
Zagranica – International	70	46	24	22
Ogółem – Total	2 346	1 066	1 280	–214

Źródło: Obliczono na podstawie informacji pozyskanych z Urzędu Miasta Ustki.

Source: Counted on the basis of information obtained from the Town Office in Ustka.

Relacje pomiędzy rozkładem przestrzennym wielkości napływu i odpływu migracyjnego kształtują rozkład przestrzenny salda migracyjnego. Otóż w latach 1995–1999 Ustka pod względem wielkości miała zbilansowaną wymianę migracyjną ze swoim regionem. Saldo migracji regionalnych, pomimo że było dodatnie, to o bardzo małej wielkości, rzędu 8 osób. W obrębie regionu intensywna wymiana migracyjna łączyła Ustkę ze Śląskiem. W analizowanym okresie wymiana ta była w pełni zbilansowana (napływ 263 osoby, odpływ 265 osób). Stanowiła nieco ponad 1/3 wielkości wymiany regionalnej. Natomiast zasilanie

Ustki migrantami w większej liczbie pochodziło z własnej gminy i w nieco mniejszym stopniu z pozostałego obszaru regionu. Z pozostałymi, ważniejszymi w kraju, obszarami wymiany migracyjnej Ustka miała na ogół ujemne saldo migracyjne, zwłaszcza z dużymi aglomeracjami miejsko-przemysłowymi. Wyraźnie traciła ludność na rzecz Gdańska, Poznania, Warszawy, ale także Koszalina i Szczecina.

WNIOSKI

Aktualna struktura płci i wieku mieszkańców Ustki jest nadal korzystna z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta. W ciągu najbliższych lat nie powinna ona ulec istotnym zmianom, chociaż – jak wynika z przeprowadzonych analiz – już dziś obserwowany proces powolnego starzenia się ludności będzie się stopniowo nasilał (m.in. wskazuje na to również starzejąca się populacja migrantów). W zakresie przyrostu rzeczywistego ludności nie należy oczekiwać rozwoju, a raczej stagnację. Wskazuje na to wyraźnie obniżający się przyrost naturalny wśród mieszkańców Ustki, jak również obniżony poziom migracji.

Na podstawie przeprowadzonych analiz autorzy sądzą, że są upoważnieni do podjęcia ograniczonej próby odpowiedzi na dwa fundamentalne dziś pytania. A mianowicie: w jaki sposób ująć zmieniającą się w czasie i przestrzeni niezwykle różnorodność zachowań prokreacyjnych (ujawniających się w ruchu naturalnym) ludności oraz wielkości i formy ruchów migracyjnych? Czy oba te zjawiska są wzajemnie uwarunkowane? Ograniczoną próbę odpowiedzi na oba pytania oparto na zaprezentowanej charakterystyce rozwoju ludności Ustki w okresie 1971–2000. Bazą teoretyczną udzielenia tej odpowiedzi jest koncepcja W. Zelinsky'ego (1971) zaadaptowana w sposób twórczy polskim geografom przez M. Jerczyńskiego (1998). Odpowiedź na pierwsze pytanie zawiera tabela 8. W okresie 1971–2000 społeczeństwo Ustki przechodzi wyraźną transformację w zakresie ruchu naturalnego, zmierzającą w kierunku społeczeństwa nowoczesnego o ograniczonej rozrodczości, ustabilizowanej umieralności (o niskim trendzie wzrostowym) i tym samym niewielkim przyroście naturalnym. W podobnym kierunku społeczeństwa nowoczesnego zmierza transformacja w zakresie ruchliwości przestrzennej, którą wyraża głęboki spadek wielkości ruchu migracyjnego, redukcja napływu ze wsi, wzrost przepływów z miast oraz ujawniająca się coraz wyraźniej imigracja bezrobotnych i z zagranicy. Odpowiedź na drugie pytanie oparto na rachunku korelacji pomiędzy wielkością przyrostu naturalnego i obrotu migracyjnego Ustki w latach 1975–1999. Ze względu na stosunkowo małą liczbę obserwacji (25 lat) obliczono wymagający mniej przeliczeń współczynnik korelacji rang Spearmana. Jego wysoka wartość na poziomie $r_{xy} = 0,80$ wskazuje, że oba wybrane wskaźniki charakteryzujące transformację w zakresie

ruchu naturalnego i ruchliwości przestrzennej są ze sobą w wysokim stopniu skorelowane. Choć mamy do czynienia ze związkiem statystycznym, a nie ściśle funkcyjnym, to jednak jego wysoka wartość daje pozytywną (o dużej mocy dowodowej) odpowiedź na drugie postawione przez nas pytanie.

Tabela 8. Identyfikacja faz transformacji demograficznej i ich związków z fazami transformacji ruchliwości przestrzennej ludności według koncepcji W. Zelinsky'ego (za M. Jerczyńskim 1998) na przykładzie Ustki (dane za lata 1971–2000)

Table 8. Identification of the phases of demographic transformation and their connection with the phases of spatial mobility of population according to the conception of W. Zelinsky (after M. Jerczyński 1988) on the example of Ustka (data for the years 1971–2000)

Transformacja ruchu naturalnego Transformation of natural movement	Transformacja ruchliwości przestrzennej Transformation of spatial mobility
Faza C. Społeczeństwo w późnym okresie transformacji: 1. Poważny spadek rozrodności, aż do wystąpienia zwolnienia tempa, gdy rozrodność zbliży się do poziomu umieralności. 2. Utrzymująca się na niskim poziomie umieralność z niewielką tendencją wzrostu w miarę starzenia się społeczeństwa. 3. Znaczące zmniejszanie się tempa przyrostu naturalnego. Phase C. Society in late transformation period: 1. Serious decrease of birth rate until the slowdown when the birth rate is close to death rate. 2. Death rate staying on a low level with a light increasing tendency with the ageing of the society. 3. Considerable decrease in the natural increment rate. ⇓	Faza C. Społeczeństwo w późnym okresie transformacji: 1. Osłabienie wciąż jednak dominującego ruchu ze wsi do miast. 2. Początkowo wysoka, ale następnie zmniejszająca się emigracja zagraniczna. Phase C. Society in late transformation period: 1. Weakening the still dominating movement from villages to towns. 2. At the beginning high, but later decreasing international migration. ⇓
Faza D. Społeczeństwo nowoczesne: 1. Spadek rozrodności dobiegł końca; rozrodność regulowana społecznie waha się w sposób raczej nieprzewidywalny na niskim lub umiarkowanym poziomie. 2. Umieralność stabilizuje się na poziomie zbliżonym do poziomu rozrodności, lub nieznacznie poniżej niego, i cechuje ją małą zmiennością w czasie. 3. Nieznaczne lub umiarkowane tempo przyrostu naturalnego albo całkowity jego brak. Phase D. Modern society: 1. The decrease in birth rate has ended, socially controlled birth rate oscillates rather unforeseen way on low or oderate level. 2. The death rate is stabilised on a level near the birth rate or slightly lower and it has low temporal variability. 3. Slight or moderate natural increment rate or its complete lack.	Faza D. Społeczeństwa nowoczesne: 1. Ruchliwość związana ze zmianą zamieszkania ulega wyraźnemu spadkowi, ale pozostaje na względnie wysokim poziomie. 2. Ruch ze wsi do miasta trwa nadal, lecz podlega dalszej, bezwzględnej i względnej redukcji. 3. Intensywne ruchy migrantów pomiędzy miastami. 4. Znaczna imigracja robotników niewykwalifikowanych i półwykwalifikowanych (bezrobotnych) z obszarów stosunkowo słabo rozwiniętych (tereny wiejskie własnej gminy i regionu). 5. Wzrost imigracji zagranicznej. Phase D. Modern society: 1. Mobility connected with the commotion place considerable decreases, but still remains on a relatively high level. 2. Motion from village to town is still going on, but is the subject of further, absolute and relative reduction. 3. Intensive mobility migrants between towns. 4. Considerable immigration of unqualified and partly qualified workers (unemployed) from areas relatively weakly developed (rural areas of their own and region). 5. Increase of international immigration.

Oczywiście, przeprowadzony na przykładzie jednego miasta o specyficznej strukturze funkcjonalnej dowód potwierdzający kierunek zachodzących zmian w ruchu naturalnym i migracyjnym potwierdzający koncepcję W. Zelinsky'ego wymaga dalszych badań weryfikacyjnych.

LITERATURA

- Bownik, T., Rydz, E. (1978) *Struktura i migracje w Ustce w latach 1971–1975*, Koszalińskie Studia i Materiały, nr 4, s. 149–158.
- Jerczyński, M. (1998) *Ruchliwość przestrzenna ludności – formy i procesy*, [w:] *Ruchliwość przestrzenna ludności w okresie przemian ustrojowych*, D. Szymańska (red.), Toruń, s. 31–40.
- Lindmajer, J., Machura, T., Szultka, Z. (1985) *Dzieje Ustki*, Słupsk, ss. 201.
- Zelinsky, W. (1971) *The hypothesis of the mobility transition*, *Geographical Review*, 61, z. 2, s. 219–249.

DEMOGRAPHIC PROBLEMS OF USTKA, CONSIDERING THE PERIOD OF THE POLITICAL SYSTEM'S CHANGES

SUMMARY

During the last century Polish towns undergo distinct demographic, social, and economical changes what especially were especially noticeable at the end of the XXth century. The authors think that we should consider the present situation in the demographic development of towns in Poland as general regularity and the probe of its description is among others conception of transformation of demographic and spatial mobility at Zelinsky. On the examples of the demographic situation in one of the Polish towns, Ustka with 17.2 thousand inhabitants that have differentiated functional structure (port, shipyard industry, services with domination of tourism, building industry) they try to find answer for the two following questions: which way to grasp the variety of procreation behaviour of population changing temporary and spatially (revealing in natural movement) and what are the values and forms of migration. Are these two phenomena connected with each other? A limited probe to answer to both of these questions is based on the presented here characteristic of demographic development in Ustka in the years 1971–2000. The theoretical base to answer these questions is the Zelinsky's conception (1971). During the period 1971–200 the society of Ustka undergoes a distinct transformation in the ntyatural movement heading to a modern society with limited birth rate, stabilised death rate and together with this to low natural increment. To the same direction, to modern society, goes the transformation of spatial mobility that is shown by a deep fall in the migration movement, reduction of inflow from rural areas, increase of inflow from towns and the more and more distinct immigration of foreign unemployed people. The answer to the second question is based on the correlation be-

tween the value of natural increment and the balance of migrational rotation in Ustka in the years 1975–1999. Due to the relatively low number of observations (25 years) we have counted the rank of Spearman's correlation coefficient requiring less calculations. Its high value on the level $r_{xy} = 0.80$ indicates that both of the chosen coefficients characterising the transformation in natural movement and spatial mobility are highly correlated with each other. However, the evidence confirming Zelinsky's conception about the direction of natural and migrational changes carried out on the example of one town with specific functional structure requires further verificational research.